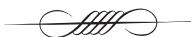

MÉSZÁROS TAMÁS

„Most a szamarak lovagolnak, a bölcs pedig gyalog jár”

Levél Németországba = népbíróági ügy

A huszonhat éves hódmezővásárhelyi MÁV-tiszt, Török József 1944. augusztus 20-án vonult be szolgálatra a 101. katonai vonatparancsnoksághoz. Először a Dunántúlra, majd Németországba került katonai alakulatával, ahol 1945. május 1-jén amerikai fogságba került. Török 1946 májusában tért haza Magyarországra. A bajorországi Vilshofenben, magyar tisztekkel, többek közt Almay Béla vezérkari ezredessel, Rózsa János alezredessel került bizalmas kapcsolatba, ők azt kérték a hazatérő Töröktől, hogy vigyen üzenetet családjuknak, illetve próbáljon meg híreket visszajuttatni a számukra, mivel a hazatérést az esetleges retorziótól tartva, egyelőre nem vállalták.

A magán jellegű üzenetek továbbításán túl, egy különleges kérést is teljesített Török József. Rózsa János alezredes azt kérte a hazatérő MÁV tisztől, hogy tájékoztassa az itthoni állapotokról, aki meg is írta egy levélben az általa látottakat-hallottakat. A levél hiteles, tiszta képet ad a hazai viszonyokról, így értékes kortörténeti dokumentum. Tollát egyedül az a szándék vezette, hogy hasznos és pontos információkkal szolgálhasson a hazatérését latolgató főtisztnek. A levélíró pártnak tagja, szimpatizánsa nem volt, friss élményeit „sine ira et studio” írhatta meg az általa szeretve tisztelt Rózsa János alezredesnek.

Levelét egy hódmezővásárhelyi rendőrhadnaggyal, Fodor Pállal kívánta kijuttatni Németországba. Fodor korábban több alkalommal járt Németországban, mivel a II. számú sváb kitelepítő oszlopnál teljesített szolgálatot. Fodort azonban többé nem vezényelték ki. A levél így nem került ki a címzetthez, ehelyett 1946 decemberében – Budapestről, cenzúrázva – a hódmezővásárhelyi rendőrség államvédelmi osztályához jutott el.

Török Józsefet december 22-én hallgatta ki az a Szántó György rendőr alhadnagy, aki az ügyről szóló jelentésében azt írja, hogy Török bűncselekményt követett el „a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről” szóló 1946. évi VII. t.c. 4. §.-ában¹ foglaltakat.² Rendőrhatósági őrizet alatt „csupán” három napig állt, december 22–25. között. A szegedi népügyészség vádirata szerint az általa megírt levéllel a „demokratikus államrend ellen gyűlöletre izgatott”³, ezért az 1946. évi VII. t.c. 2. §⁴ -a alapján állítják népbíróság⁵ elé. Az ügyet 1947. március 20-án tárgyaló öttagú tanács elnöke dr. Bozsó Ferenc volt, a Magyar Kommunista Pártot (MKP) László István, a Szociáldemokrata Pártot (SZDP) Pleskó Béla, a Nemzeti Parasztpártot (NPP) Ökrös Lajos, a Független Kisgazdapártot (FKGP) Lévay Béla népbírák képviselték.

Török József büntetlen előéletű, törvényisztelő állampolgárként került a szegedi Népbíróság elé. A tárgyaláson kijelentette, hogy nem érzi magát bűnösnek, azonban az idők szavát talán megértve igyekezett magát menteni: „1946. május hó végén, amikor hazajöttem a MÁV kötelékéből, mint nyugatost elbocsátottak, pedig a hazahozatali kormánybizottság igazolást adott, hogy sok mindent, többek között vasúti kocsikban külföldre hurcolt magyar nemzeti vagyont hoztam haza. [...] Nevelő apám Dobsa Sándor 1920-ban baloldalisága miatt sokat szenvedett, az inflációs állapotok, az állásnélküliség elkeserített, és ebben az el-

keseredett hangulatban írtam meg a vád tárgyává tett levelet. A levelet felizgatott állapotban írtam meg és, hogy megírtam, őszintén megbántam és soha sem akartam a demokrácia ellen, kifejezetten izgató, lázító szavakat használni, illetve ilyen magatartású ténykedést kifejteni. [...] Sajnálom, hogy ilyen erős vonásokkal jellemeztem a demokráciát.”⁶

Talán kétségbeesése, a büntetéstől való féelme sarkalta arra Törököt, hogy a tárgyalás megkezdése előtt néhány héttel belépjen az MKP hódmezővásárhelyi alapszervezetébe. Ez úgy tűnik a hasznára válhatott, ugyanis a MÁV hódmezővásárhelyi pártszervezete 1947. március 12-én igazolta, hogy „demokratikus magatartása ellen sem a múltban sem a jelenben nem volt, illetve nincs kifogásunk.”⁷ A vádlottat igazolta a Hazahozatali Kormánybiztoság, a Hódmezővásárhelyi Nemzeti Bizottság, a bajorországi vilshofeni, illetve a griesbachi járások magyar vezetői, valamint az Iparügyi Minisztérium is.

A szegedi népbíróság végül azzal az indoklással mentette fel Török Józsefet, hogy „a demokratikus államrend ellen gyűlöletre nem izgatott, annál is inkább, mert a vádlott őszintén megbánta, hogy kellő tájékozottság nélkül olyan tartalmú levelet írt, amely a demokratikus kibontakozó lehetőséget erős kritikával illeti, amint hogy a későbbi időben már nem írt volna nyilván ilyen tartalmú levelet, amikor már megismerte volna a való helyzetet.”⁸

Dr. Serényi György népbíró azonban nem volt ilyen megértő, ezért a Népbíróságok Országos Tanácsához (NOT) fellebbezett. A NOT 1948. október 4-én helyben hagyta az elsőfokú ítéletet, mivel leszögezte: „A vádlott által írt és a vád tárgyává tett levél kétségtelenül tartalmaz olyan kitételeket, amelyek bizonyos mértékben a fasiszta környezet behatása és a fasiszta nevelésből eredő fertőzés jelei felismerhetők, azonban ezek bűncselekmény tényálladékát nem valószínűsítették meg.”⁹ A NOT döntése helyes, az indoklás viszont helytelen, hiszen súlyos „fasiszta” bélyeggel illetik Török Józsefet, illetve környezetét. A fasiszmus vádja politikai szitokszóvá, a kommunista hatalom bevált fegyverévé vált – melyet az élet minden területén, így az igazságszolgáltatásban is használt –, és akár munkás származású, vagyontalan állampolgárokkal szemben sem tétovázott ezt alkalmazni, ahogy ezen ügy is mutatja.

Török József levele, a szegedi Népbíróság által lefolytatott tárgyalás, valamint a vádlott kétségbeesett kiutkeresése jól érzékelteti hat évtized távolságból, hogy „kibontakozó demokrácia” helyett egy totalitárius rendszer kiépülése felé haladt Magyarország.

Kedves Alezredes Úr!

Ígéretemhez híven hozzáfogok az itthoni helyzet jellemzéséhez. Nem akarok rossz májű lenni a jelen helyzettel kapcsolatban, de Petőfi talán ilyen miliőben írhatta meg „Egy bölcs hajdan...”-hoz címzett versét, mely így szól:

*Egy bölcs hajdan¹⁰ utazott
Azóta az idő megváltozott,
Nagyon megváltozott már,
Most a szamarak lovagolnak,
A bölcs pedig gyalog jár.*

Petőfi: Szalkszentmárton (részlet)

Hála a jó Istennek szerencsésen hazaérkeztem, különösebb baj nélkül. Pesten való átutazásomkor mivel sem „Pénz”-zem ez a roppant úr, sem „Élelmem” ez a másik roppant nagy úr nem volt, csak két napig tartózkodtam, s így nem tudtam elintézni akkor az alezredes úr által kért dolgokat. Most szüleimnél vagyok Hódmezővásárhelyen, akiknek szintén

több holmijuk elveszett, de hála Istennek egészségesek, s élnek. Mindenki a mának él most idehaza. Tervezgetni és gondolkodni kár, hisz a holnap mindent keresztülhúz. Mindenki él máról-holnapra, mindenki epedve vár egy jobb jövő után, de hogy rövidesen bekövetkezne, azt senki sem hiszi.

Itt van a jó pénz kérdése. Mindnyájan várjuk, mindenki arról beszél, de még olyan emberrel, aki hinné is, hogy tényleg stabil és megbízható lenne, olyannal még nem beszéltem.

Keserű és nehéz az élet idehaza. Olyan, mint amilyenről többször beszélgettünk és festegettünk odakinn egymás-között, egymásnak. Olyanok, akiket úgyszólván senki sem ismert, különböző ürtügyek miatt hosszú éveket kapnak, s olyanok, mint pl. a nemzeti színház igazgatója, aki személyesen Hitler-től a „Sas” rendet kapta jutalmazásképpen, s Németországban is többször szerepelt mint rendező, s éppenséggel nem volt baloldalinak mondható, az igazoló bizottság simán igazolta. Minden attól függ ki milyen szerencsés órában született.

Jelenleg még én is foglalkozás nélkül vagyok. A Hazahozatali Kormánybizottság igazolt, hogy jelentős érdemeket szereztem a Szt. Salvator körzetben levő magyar javak összegyűjtésében és őrzésében, (a saját kezű kimutatásokat melyeket az Almay ezredes úrral¹¹ készítettem megtalálták idehaza s csak így sikerült ezen igazolványt megkapnom), s ennek dacára habár azt is elismerték, hogy mint katona parancsra mentem ki, s nem mint civil hagytam el az országot, mégis megmondták nyíltan, hogy mint „nyugatos” számolhatok a „B”-listázással. Tehát elmondhatom, hogy voltam vasutas is... S hogy mi lehetek? Az érettségim s az a pár főiskolai végzettségem legfeljebb családi gazdálkodásra képesít, közhivatalokban irodaseregető tisztségre. Sajnos szüleim nagyon meggondolatlanok voltak velem szemben, mikor leérettségiztettek, s egyetemre adtak. De hát ezeknek már utána vagyok. S most sajnos viselni kell hátrányait.

De mindezek dacára is élünk idehaza. Élünk, mert ez a természet törvénye. Könnyörtelen ítélet a természettől az élet. Hinni már nem tudunk semmiben. Hiába Keletre, hiába Nyugatra nyújtott segítséget kérő kezünk, nem segítenek rajtunk. Bele kell törődnünk, hogy a háborút elvesztettük, s ennek mindnyájan ihatjuk a levét, habár nem mindnyájan préseltük. Rajtunk egyedül a jó Isten segíthet csak, pedig oly sokan elhagyták idehaza már Őt. Ezeknek nincs sem, Istenük sem hazájuk, sem barátaik. Ilyenek ténykedéseivel és által csak a mai helyzetet magyarázni.

A helyzet tehát olyan amilyet az alezredes úr odakint teljesen tisztán már akkor látott és tudott mikor még kinn együtt beszélgettünk. Nincs mit és nem is szabadna arról többet írnom. Ez is több a lehetőségnél és mértéknél, de remélem, hogy nemcsak egyedül vagyok jobb érzésű ember még idehaza, s így nem fog ezen levél avatatlanok közbelépésével elakadni, s nekem bajt okozni.

Nem túloztam semmiben a valót írtam. Hozzáteszem ezt nem Pestről, ezt vidékről írtam. Ha Pestről írtam volna, talán a címzés után egy emberi csontvázat rajzoltam volna, s aláírtam volna. Talán úgy tudtam volna a legjobban jellemezni azt az állapotot, melyben a pestiek állanak. Maholnap mezítelen járnak a Pestiek és a földön alszanak, mert egy cseppnyi élelemért mindenüket oda kell adni. Nem mese ez, ez a reális való helyzet!

Beesett munkásarcok, éhező tisztviselők, síró édesanyák, s vézna gyerekek, ez a mostani Magyarország külső képe. Rohammunkáról ír a sajtó. Ez a rohammunka a békebeli normális termelés 50%-át sem éri el. De ez ma rohammunka!

Még a politikáról nem szóltam. Hát igen. Van négy párt. Ezek közül három együtt dolgozik a negyedik ellen. Az kapállódzik, de bizonyos okok miatt hallgatnia kell. A többi-

eknek mindent szabad, de ennek a pártnak semmit. Én eddig még nem léptem be egyikbe sem. De látom, hogy nem is érdemes, mert egyik sem harcol tisztességes úton a boldog és tényleg demokratikus Magyarországért. [...] ¹²

Lehet, hogy odakinn talán nem elég súlyos a kifogás, de idehaza elhithető, hogy nem tudok annyi pénzt összegyűjteni, hogy felutazzak Pestre és 2-3 napi ott tartózkodás után ezen összeg elég legyen a visszaútra is. Naponként négyszeresére ugrik, tehát negyedére esik a pénz s így nagyon nehéz utazgatni. De hát megígértem, s meg is fogom tenni, ha időben kissé eltolódik is a dolog. A következő szállítmánnyal, ha lesz még kiszállítás (mert nem akarják az amerikaiak befogadni a svábokat azért mert nem tudják élelmezni őket, mondják ők) küldöm a még hiányzó leveleket. Egyről sem feledkeztem meg.

Először az Alezredes urat üdvözlöm, s kérem az Istent, hogy továbbra is segítse a magyarok érdekében munkálkodni, mert oly becsületes emberekre szüksége van az itteni magyaroknak is amilyen alezredes úr ott kinn volt. Üdvözlöm továbbá Kálmán Bátyámat is, s az irodabelieket, valamint az iroda által megismert többi urakat is.

A vagyontárgyakat őrzőknek üzenem, hogy a javak mellett tartsanak ki, ne hagyják ott, mert idehaza azok nélkül úgy sem igazolják, s itthon minden tárgyra nagyon nagy szükség van. Mindenki hozzon haza mindent. Hivatalos személynek semmit sem vesznek el. Közbiztonság is tűrhető, mondjuk kielégítő, tehát aki jön haza, semmit ne adjon el, mindent hozzon magával. Minden ruha és cipődarab súlyos aranyat ér. Tehát ruhaneműt mindenki szerezzen be, mert idehaza nincs, s nem lehet csak aranyért kapni. Odakinn mégis könnyebb hozzájutni.

Végül kérem alezredes urat, hogy ezen levelemet mivel ezt csak alezredes úrnak szántam, ne mutogassa másoknak, pláne ne olyanoknak, aki idehaza ellenem ebben a [...] ¹³ világban ellenem felhasználhatnak az általam lefektetett kifejezésekért. [...] ¹⁴ S még egyszer arra kérem az Alezredes urat, hogy másnak ne mutassa meg. Mondja azt, hogy semmi különös nincs benne, privát természetű dolgokról írok.

Az Alezredes úrnak azt tudom ajánlani, hogy ha eddig nem tért haza, maradjon még,

- mert élleme
- szabadsága

• így mindene megvan, ami minimális ajándék idehaza alezredesi rangját tekintve nem volna meg.

Úgy gondolom, hogy talán nem soká elérkezik az az idő, hogy ha valaki azért mert katonatiszt volt, de egyébként becsületes tisztaműltú és kezű volt, mint amilyennek az Alezredes urat is megismertem, nyugodtan jöhet haza, nem kell az internáló tábortól rettegnie. Most még könnyen megtörténhetne ez. Úgy gondolom, megérzi ezt az Alezredes úr, hogy mikor kell hazatérni.

Ezt csak javaslom. Úgy tegyen, amint elhatározta. Ezt csak azért írtam, mert tudom, hogy Alezredes úr mindég csak utolsó sorban jött a többiek után. A többség volt az első, s csak utána a saját személye. Most is a többségért hozandó áldozathozásnál nehogy az alezredes úr essen áldozatul.

Idehaza, ha hazajönne a közért, a közjavakért nem biztos, hogy úgy fogadnák, amint azt ténykedéséiért megérdemelné. De ha más nem a jó Isten és én tudom, hogy megáldja érte és megsegíti. Kérem én is őt erre, mert a segítségével egy igaz, becsületes magyar embert fog érni, aki megérdemli azt.

Sok-sok szeretettel üdvözlö alázatos tisztelője: Jóska

JEGYZETEK

- ¹ A Sulyok Dezső által „hóhértörvénynek” nevezett antidemokratikus jogszabály negyedik paragrafusa szerint vétséget követ el az, aki két vagy több személy jelenlétében olyan valótlan tényt vagy való tényt olyan módon állít vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy az 1. § (1) bekezdésében meghatározott államrend vagy köztársaság iránt megvetést keltsen vagy nemzetközi megbecsülését csorbítsa.
- ² Csongrád Megyei Levéltár (CSML) Népbírósi iratok, VII. 2. fond, 48. doboz, NB. 96/1947. Török József periratai.
- ³ Uo.
- ⁴ Eszerint büntettet követ el az, aki a) az 1. § (1) bekezdésében meghatározott államrend vagy köztársaság megváltoztatására lázít, b) a demokratikus államrend vagy annak alapintézményei ellen gyűlöletre izgat, c) egyes személyek vagy csoportok ellen azok demokratikus vagy köztársasági meggyőződése miatt gyűlöletre izgat, d) az állampolgári szabadság vagy jogegyenlőség érvényesülése ellen vagy nemzetiségi, faji vagy felekezeti gyűlölködésre izgat, illetőleg annak felkeltésére alkalmas más cselekményt követ el.
- ⁵ A népbírósi iratok, illetve népiügyszékek hálózatát az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. sz. január 25-i rendelete alapján kezdték kiépíteni. Hivatalosan deklarált célja az volt, hogy a háborús bűnösöket és a népellenes bűncselekmények elkövetőit felelősségre vonják, de ezennel az is, hogy a felelősséget kivegyék a „politikailag megbízhatatlannak” tartott szakképzett bírók kezéből. A rendelet alapján minden törvényszéki székhelyen öttagú bíróságot állították fel, de több helyen ún. kihelyezett tanács ítélkezett. A népbírósi iratok az MNFF öt pártja és a szakszervezetek által delegált hat laikus személy alkotta, valamint egy szakképzett tanácsvezető bíró, akinek szavazategyenlőségnél volt döntő szava. Ezzel azonban megteremtődött a lehetősége annak, hogy a népbíráskodás a pártpolitikai csatározások színterévé váljék.
- ⁶ CSML Népbírósi iratok, VII. 2. 48. doboz, NB. 96/1947. Török József periratai.
- ⁷ Uo.
- ⁸ Uo.
- ⁹ Uo.
- ¹⁰ A levélíró kihagyta itt a „számáron” szót
- ¹¹ Almay Béla ezredesről van szó.
- ¹² Olvashatatlan rész.
- ¹³ Olvashatatlan rész.
- ¹⁴ Terjedelmi okból nem kerül közlésre a levélnek azon része melyben személyes üzeneteket továbbított a levélíró több Németországban tartózkodó magyar tisztnek.

